

Свиріпа Людмила Кирилівна,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Комунального закладу Львівської обласної ради
«Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича».
м. Броди, Львівська область, Україна
svyripa@brodyrk.ukr.education

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРАВОПИСУ ПРИСЛІВНИКІВ НА ЗАНЯТТЯХ РІДНОЇ МОВИ

***Анотація.** У статті проаналізовано особливості правопису прислівників, наведено приклади завдань з поданої теми. Акцентовано увагу на важливості вивчення правопису прислівників, обґрунтовано доцільність вивчення теми з метою формування орфографічних навиків, підкреслено роль прислівників у збагаченні словникового запасу та в удосконаленні культури мовлення.*

***Ключові слова:** правопис прислівників, форми та методи навчання, способи творення прислівників.*

***Annotation.** The article analyzes the peculiarities of adverb spelling and provides examples of exercises on the given topic. Particular attention is paid to the importance of studying adverb spelling. The expediency of addressing this topic is substantiated with the purpose of developing orthographic skills. The role of adverbs in enriching vocabulary and enhancing the culture of speech is emphasized.*

***Key words:** adverb spelling, forms and methods of teaching, ways of forming adverbs.*

Вступ. Сьогодні система освіти орієнтується на формування компетентної, творчої професійної та самостійної особистості, яка здатна вдосконалюватися, критично мислити, робити висновки, аналізувати інформацію та використовувати знання в різних сферах діяльності. Тому важливого значення набуває розвиток дослідницьких умінь та навиків здобувачів освіти педагогічних коледжів, адже саме вони забезпечують здатність майбутніх вчителів не лише засвоювати програмовий навчальний матеріал, а й формувати власний погляд на матеріал, що вивчається, та аргументовано його відстоювати.

Проблема правопису прислівників була і є сьогодні однією з тих, що потребує особливої уваги і вивчення, оскільки вимагає досконалого ґрунтовного засвоєння теоретичного матеріалу, відповідних правил та вміння свідомо їх застосовувати. Часто у студентів виникають труднощі під час написання прислівників разом, окремо, через дефіс.. Тому і виникає потреба у використанні інноваційних форм і методів роботи в процесі вивчення теми. Саме формування дослідницької діяльності на заняттях рідної мови створює необхідні умови для активної діяльності студентів до пізнавального процесу. Не лише тоді здобувачами освіти засвоюється матеріал, але й вони самостійно досліджують мовні явища, роблять певні висновки, застосовують набуті знання в нестандартних ситуаціях. На нашу думку, інноваційні методи, інтерактивні технології сприяють розвитку, формуванню дослідницьких навичок, забезпечити високий рівень мотивації та результативності навчання.

Метою дослідження є системне комплексне засвоєння норм української орфографії, складних випадків написання прислівників, аналіз та важливість правопису прислівників у формуванні та розвитку орфографічних навиків, спрямованих на забезпечення якісних характеристик мовлення.

Постановка проблеми дослідження. Одне з найактуальніших завдань сучасної освіти – пошук актуальних шляхів зацікавленості здобувачів освіти навчанням, підвищення їх розумової діяльності, активності, спонукання до творчості. Проблема компетентно спрямованої освіти є основним напрямом

нашого пошуку. Мабуть, ні для кого не секрет, що проблема правопису прислівників у сучасній українській мові привертає значну увагу педагогів, науковців, методистів. Це пояснюється тим, що саме такі теми, як правопис прислівників, переобтяжені великою кількістю правил, винятками з них, викликають у здобувачів освіти чималі труднощі. Особливо це пов'язано з правописом разом, окремо, через дефіс. І якщо якусь логічність можна пояснити і простежити у правописі прислівників через дефіс, то логіка написання разом чи окремо вимагає довгих роздумів і сумнівів. Саме непослідовність у засвоєнні цих правил свідчить про актуальність подальших розробок та наукових пошуків у вивченні цієї теми, посилюється потребою активного опрацювання не тільки теоретичного матеріалу, але й необхідністю практичного засвоєння написання прислівників. Застосування дослідницького підходу в навчанні спрямовано на становлення в студентів педагогічних коледжів досвіду самостійного пошуку нових знань і використання їх в умовах творчості.

Протягом багатьох років, вивчаючи правопис прислівників зі студентами, відзначила, що результат засвоєння цього матеріалу, це систематична, наполеглива праця викладача й студента. Тому так важливо обирати оптимальні варіанти навчального процесу, адже мета – це формування розумової діяльності, щоб виховати особистість, яка обов'язково знайде своє місце у житті, яка здатна здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення, вироблення вмінь практичного і творчого застосування здобутих знань.

На нашу думку, дослідницька діяльність – це вища форма самоосвітньої діяльності здобувачів освіти. Переконана, що наукове дослідження – це безперервний керований процес, яким я займаюсь протягом тривалого часу, тому, можливо, комусь може бути цікавим мій підхід до вивчення правопису прислівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На зламі XX-XXI у мовознавстві активно вивчається прислівник в морфологічному, словотвірному та синтаксичному аспектах. У сучасних українських наукових

працях прислівник досліджено на різних мовних рівнях: в аспекті мовно-порівняльного аналізу (А.А.Лучик, І.Й.Ощипко), лексико-семантичному (О.Д.Брошняк, В.М.Русанівський), граматичному (В.В.Березенко, І.Р.Вихованець, А.П.Грищенко, І.К.Кучеренко та інші), фонетичному (С.П.Бевзенко, В.Ю.Гальчук). Серед вагомих праць, які присвячені вивченню особливостей написання прислівників разом, окремо, через дефіс, варто відзначити дослідження українських вчених-мовознавців С. Бевзенка, І. Буслаєва, В. Виноградова, І. Вихованця, К. Городенської, А. Коваль, А. Майбороди, В. Німчука, В. Русанівського, М. Пентилюк, О. Пономарева, І. Ющука та інших, що ґрунтуються на чинному правописі та академічних граматиках. У дослідженнях І. Вихованця, Н. Клименко, О. Пономарева увага акцентується на історичному формуванні системи прислівникових форм та правописі прислівників. Важливий внесок у розвиток вивчення прислівників у сучасній українській мові зробили публікації О. Горошкіної, Л. Мацько та інших авторів, де детально розглянуто типові труднощі написання прислівників та способи їх творення. В Україні провідними установами, що займаються питаннями правопису прислівників, є Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України та Інститут української мови НАН України. Сьогодні особливе місце в аналізі проблеми, що пов'язана особливо з правописом прислівників, належать дослідженням, що присвячені новітнім редакціям «Українського правопису» (2019р.). Найчастіше дослідники зосереджені на правилах написання окремих груп прислівників, мовознавці акцентують увагу на формуванні орфографічних норм і спрощенні складних випадків, що сприяє виробленню єдиних підходів у вивченні теоретичного матеріалу та практичного застосування на заняттях рідної мови. Методичний аспект є важливим напрямком у сучасних публікаціях: це розробка вправ і завдань, що є важливим засобом, спрямованим на формування та розвиток орфографічних навичок у здобувачів освіти. Особливу увагу мовознавці, методисти та педагоги звертають на інтерактивні методи вивчення прислівників, використання інформаційних технологій, диференційований підхід до розвитку та формування правописних навичок. Доцільність

поєднання традиційних та інноваційних підходів до вивчення правопису прислівників представлено у багатьох працях з методики викладання української мови, що сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу в процесі навчання. Отже, результати останніх досліджень та публікацій свідчать, що проблема правопису прислівників і надалі залишається актуальною.

Виклад основного матеріалу. Дане дослідження ґрунтується на власному досвіді та на працях провідних фахівців [1 - 3].

Відповідно до Програми з української мови не так і багато годин відводиться на вивчення матеріалу, тому, зважаючи на вищесказане, можна запропонувати для використання на заняттях поєднання традиційних та інноваційних технологій з метою спонукати студентів бути активними учасниками навчального процесу, досліджувати те, що на перший погляд, здається складним і незрозумілим. Для кращого сприйняття подано зразки написання прислівників разом, окремо, через дефіс.

Метод ейдетики можливо застосувати при написанні прислівників через дефіс та разом, окремо, вживаючи простий, навіть гумористичний сюжет, запозичений із реального життя. Наприклад: *«...підбігаю до закладу і розумію: дзвоник пролунав кілька хвилин тому, отже, **знову-таки** запізнився. Ех, думаю, **будь-що-будь**, відчиняю двері і опиняюся **віч-на-віч** з керівником закладу. Пояснення було недовгим, але сумним, не допомогли ніякі аргументи, навіть те, що минуло **всього-на-всього** дві хвилини. Бачив, що не один такий: **де-не-де** коридором пробігали ті, кому пощастило не потрапити на очі головній особі нашого закладу. **Коли-не-коли** з-за дверей аудиторій лунали нотації мудрих наставників. Відчиняю двері своєї аудиторії і опиняюсь **пліч-о-пліч** зі своїм так само пунктуальним одногрупником. **Хоч-не-хоч**, а довелося знову все пояснювати...Проте, **як-не-як**, ми вже дорослі, тому повинні відповідати за свої вчинки»* [1, с.7].

*«Шкільний портфель! Який він **завтовшки, завбільшки, завиширки, завглибшки, завдовжки!** Навряд чи вчитель знає, як **вдосвіта** важко цю гору на собі тягнути **навсправжки**. Якби експонатом портфель став*

музейним, писали б про нього тоді **навперейми**. Тоді б вчителі не дивились **спідлоба**, що зошит **навмисне** залишили **вдома**, вони, навпаки, пожаліли б **одразу**, а може, й семестр закінчили б **завчасу**, **навприсядки** всі танцювали б **навколо**, портфель би тоді не носили **нізащо й ніколи**» [1, с. 8]. Звичайно, ці види роботи можна провести й по-іншому: робота в групах (запропонувати здобувачам, розділивши їх на три групи, придумати історії, коли прислівники пишуться разом, через дефіс, окремо); застосувати метод «Творча майстерня», запропонувавши студентам самим придумати подібні історії.

Зразок написання прислівників окремо. *«На занятті української мови ми вивчали написання прислівників окремо. **На здивування** викладачки, Тимофій **на ходу** здав роботу, **до ладу** не задумуючись над її змістом. **Через силу** вчителька прочитала ось що...*

***На щастя**, захворіла наша одноклассниця. **По двоє і по троє** ми вирішили провідувати її. **Без пуття і без ладу** накупили гостинців **і на світанку** прийшли до неї **на зустріч**. **На жаль**, їй, **без сумніву**, було краще, тому ми з **горя без угаву** почали розповідати Оксані **по щирості** всі новини. **Без відома** Оксани **до решти** з'їли все, що було **до вподоби**. **Без кінця** тріщали як сороки, **раз у раз** перебиваючи один одного. **Час від часу** Оксана намагалася щось сказати, але **в цілому** їй це не вдалося, бо **в основному** її ніхто не слухав, бо ми, **до речі**, їй говорили, що вже з **хвилини на хвилину** біжимо.*

До пуття** так і не зрозуміли, чому вона **кінець кінцем над силу** промовила: **»З дня на день я все одно вже буду. До побачення...»

***Таким чином**, ми, **по правді** кажучи, образилися за таку негостинність. **Що поробиш! На диво**, не вихована!»*. Можливе використання методу «Займи позицію» або «Коло думок».

Брейн-ринг. Ключове завдання: виписати прислівники, які пишуться через дефіс, підкресліть п'яту букву від початку, прочитайте зашифрований вислів (для зручності подано написання всіх слів).

Рік у рік, поки що, по-козацькому, віднині, хтозна-як, сяк-так, хіба що, щосили, з боку на бік, по-моєму, удвох, кінець кінцем, спросоння, видимо-

невидимо, пліч-о-пліч, чимало, час від часу, уві сні, мало-мало, на жаль, часто-густо, в основному, вправо-таки, зроду-віку, від ранку до вечора. (*Знаємо мову*).

Твір-мініатюра «Якось мені наснилось...». Використовуючи ілюстрований матеріал, скласти твір-мініатюру, у якому вживались би прислівники разом, окремо, через дефіс. Наприклад: *Пощастило! Підстерегла, як **враз і несподівано** до лісу завітала весна. **Вреїтї-реїт** ще навіть **поруч** ближчих дерев не видно. Та й ніч ще **віч-на-віч** зі мною ледве стримує краписті роси. Але **швидко-швиденько** з лісу вибіг **назустріч** вітерець, немов **уві сні**. Кущ калини **пліч-о-пліч** зашепотів **здивовано спросоння**. Мовчить **тихесенько** просіка, **колись-не-колись** наосліп єднаючи верховіття беріз, але вони **ніяково** позиркують **навсібіч**, **стиха-помаленьку** починають сльозами печалитись, бо **рано-вранці** злякано озираються **навкруги**. **Коли-не-коли** заскрипить старе дерево, розбудивши осіку, що **спозаранку** стулила плечі та **всього-на-всього** вичікує. Адже терен **раз у раз** мерзлякувато щулиться, ще **нижче** пригнувся **додолу**. **Тихо** навколо... Лишень ялина **радо** ловить **надворі** свіжий подих, що його **неждано-негадано** надіслала весна, яка прийшла **по-приятельськи** **хтозна-звідки вночі**. **Пощастило, на диво**, саме мені!». Пори року можна поміняти.*

Лінгвістична гра. Замініть подані слова і словосполучення прислівниками з коренем **-руч-**. Поясніть спосіб творення кожного з них.

Виготовляти руками, обома руками, зліва, власними руками, поспіхом, справа, голими руками поряд, добре, легко, приємно (*вручну, обіруч, ліворуч, власноручно, нашвидкуруч, праворуч, голіруч, поруч, зручно*).

Наукове відкриття. Наука цікава відкриттями. Зробімо й ми своє. Подивіться уважно на записані приклади і зробіть висновок: як розпізнати дієслово не має та прислівник немає.

Немає можливості. У нього *немає* книжки. Його *немає* зараз.

Він *не має* таланту. Вона *не має* книжки. Прислівник *не має* закінчення.

(Коли слово можна замінити прислівником нема, то пишемо разом. Це прислівник. А коли цього зробити не можна (присудок у реченні), то пишемо окремо. Це дієслово з часткою не).

Матеріал у номер. Уявіть себе на хвильку редактором газети, якому молодий письменник-початківець приніс матеріал у номер. Коректор відсутній, цю роботу необхідно виконати вам.

Кімната була довжиною вісім метрів, шириною чотири й висотою три метри. Але я з-пересердя вискочив на вулицю. Стояла тиха і по своєму хвилююча година: з гори на верховіття лісу опускались сутінки, а в низу спід кожного куща виповзав туман, і тому здавалося, що-над землею два неба: внизу – сіре, вище – сизе. Зо-палу рушив навманя: ставок був глибиною подекуди аж до семи метрів. (Кімната була завдовжки вісім метрів, завширшки чотири й заввишки три метри. Але я спересердя вибіг на вулицю. Стояла тиха і по-своєму хвилююча година: з гори на верховіття лісу опускались сутінки, а внизу з-під кожного куща виповзав туман, і тому здавалося, що над землею два неба: внизу – сіре, вище – сизе. Зо-палу рушив навманя: ставок був глибиною подекуди аж до семи метрів).

Захисти орфограму. Застосовуючи прес-метод, поясніть написання орфограми.

Не/високо; не/тихо, а гучно; не/ясно, а темно; не/стямно; нам не/легше; не/густо; не/має де правди діти; не/можна очей показати; не/має лиха без добра; не/має на світі другої України, не/має другого Дніпра.

(Невисоко – низько; не тихо, а гучно – протиставлення; не ясно, а темно – протиставлення; не стямно – без не не вживається; нам не легше – є присудком; негусто – рідко; немає де правди діти – нема; не можна очей показати – є присудком; немає лиха без добра – нема; немає на світі другої України, немає другого Дніпра – нема).

Фольклорна хвилинка. До кожного з прислівників доберіть фразеологічні синоніми.

Нерухомо – мов громом прибитий, мов прикипів до місця, кілком стояти, мов цвяшком прибитий, з місця не зрушить.

Страшно – страх проймає, душа в п'ятки ховається, кров холоне в жилах, мороз поза спиною іде, душа холоне, волосся на голові стає дибом, душа холоне.

Давно– у далекому минулому, за царя Гороха, коли ви ще під стіл пішки ходили; за царя Хмеля, як було людей жменя; за царя Панька, як була земля тонка.

Діалог Сократа. Запишіть правильно прислівники, згрупуйте їх за правилами. Поясніть написання разом, окремо, через дефіс. (Подано зразу відповідь правильно).

Сила-силенна, будь-як, хтозна-куди, по-друге, мало-помалу, де-таки, зроду-віку, тишком-нишком, по-українськи, будь-що-будь; з року в рік, кінець кінцем, на жаль, в основному, не до вподоби, без угаву, сам на сам, раз у раз, все одно, до речі; навпростець, самотужки, запанібрата, спідлоба, якнайбільше, поодинці, урозсип, надвоє, нашивидуруч, позаторік).

Лінгвістичний двобій. Запишіть усі можливі прислівники й прислівникові сполучення зі словами край, кінець. Поясніть їх правопис.

а) *(Без кінця, з краю в край, кінець кінцем, без кінця-краю, украй, скраю, наприкінці, насамкінець, з кінця в кінець, немає ні кінця ні краю).*

б) Назвати п'ять днів тижня, не згадавши при цьому ні числа, ні назв дня, використовуючи прислівники *(позавчора, вчора, сьогодні, завтра, післязавтра).*

в) Які прислівники, на вашу думку, допомагають здолати вершину гори? *(Рішуче, вперто, сміливо, натхненно, наполегливо, стрімко, радісно, завзято...).*

Висновки. Однак найбільша частина прислівників, які здобувачі освіти засвоюють на заняттях, вивчається із залученням зорової, слухової та образної пам'яті, що дозволяє формувати та розвивати творчу уяву. Адже орфографічні навички, зокрема правопис прислівників, можна удосконалювати завжди, особливо на заняттях рідної мови. Звичайно, отримані в результаті вивчення теми висновки не претендують на вичерпне вирішення окресленої проблеми. Необхідним є подальше вивчення структури

готовності студентів до творчої дослідницької роботи, а також форм, методів і засобів формування її в процесі професійної підготовки. Отож, прислівникова проблематика не втратила своєї актуальності і сьогодні. Тому систематизація наукових підходів до вивчення теми, уточнення правил та пошуки ефективних шляхів формування та розвитку орфографічної грамотності здобувачів освіти забезпечують подальший розвиток та збагачення культури професійного мовлення, творчого розвитку та підвищення загальної мовної компетентності.

Отже, інноваційні технології формують творчі здібності та пізнавальну активність студентів, роблячи навчання цікавішим, змістовнішим, ефективнішим і стимулюючи самостійність, критичне мислення та нестандартний підхід до інформації. Дослідницька інноваційна діяльність зміщує центр навчального процесу на здобувача освіти, який є активним учасником, а не пасивним слухачем.

Список використаних джерел

1. Пермінов В. Вивчення правопису прислівників за допомогою методів ейдетики. *Українська мова та література*. 2004. № 14. С. 24.

2. Повідайчик О.С., Повідайчик М.М. Основні підходи до науково-дослідницької роботи студентів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. соціальна робота»*. 2017. Вип. 1 (40). С. 215 – 217. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6b54239f-184f-4892-903c-11e5649524b2/content> (дата звернення: 03.10.2025 р.).

3. Шевцова Л., Кучерук О. Методика навчання української мови: практичні заняття. Навч.-метод. посіб. Житомир : видавництво ЖДУ ім. Івана Франка, 2024. 115 с. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/42011/1/1.pdf> (дата звернення: 30.09.2025 р.)